

עיונים לשבת פרשת חקת עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

פרה אדומה מכפרת

הרב שאולי גרינפלד

עבודתו חולין. ואם היא טומאת התהום - הציץ מרצה, וכל הקרבנות שהקריב נרצו, ואפילו נודע לו שהוא טמא קודם שיזרוק הדם וזרק - הורצה, שהציץ מרצה על טומאת התהום אף על פי שהוא מזיד".

ואילו פרה אדומה מטהרת, וגורמת לכך שכלל לא יהיה חטא בכניסה למקדש, ואם כן מה כוונת הרמב"ם שהפרה 'נשאה את החטא הזה'?

ובאמת שמצאנו כבר בגמרא לשון כזו, שכך נאמר במסכת מועד קטן⁵:

"אמר רבי אמי: למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך, מה פרה אדומה מכפרת, אף מיתתן של צדיקים מכפרת".

הרי שהגמרא עצמה אומרת שפרה אדומה מכפרת. והמפרשים התקשו בכוונת הגמ', שהרי לא מצאנו כפרה בפרה אדומה.

"מה פרה זו מטהרת חטאים ונקראת חטאת וכל חטאת מכפרת עוון כך מיתתן של נשים צדקניות מטהרת ומכפרת עוונותיהן של ישראל".

כפרת הפרה

ונראה לי, שמדברי הרמב"ם במורה נבוכים הנ"ל, עולה שכך פירש את הגמרא: פרה אדומה באמת מכפרת חטא, אלא שזו כפרה שניתנת מראש. כלומר: מי שנטמא למת, דינו הוא שלא יכנס למקדש לעולם, ועל כן כל כניסה שלו למקדש מכאן ואילך הרי היא חטא.

הטהרה של הפרה אדומה מתירה לטמא המת להיכנס

הרמב"ם במורה נבוכים¹ עוסק בטעמי מצוות פרה אדומה, וכך כתב:

"אבל טעם קריאת פרה אדומה חטאת, הוא מפני שבה נשלמת טהרת מי שנטמא למת, ויכנס למקדש אחר אותו העניין, כי מאז שנטמא למת, נאסר עליו להיכנס למקדש ולאכול קדשים לעולם, אלמלא הפרה הזו אשר נשאה את החטא הזה, כמו הציץ שהוא מרצה על הטומאה, וכמו שעירים הנשרפים², ולפיכך נעשה העוסק בפרה ובשעירים הנשרפים מטמא בגדים, כמו שעיר המשתלח אשר הדעה עליו שזה מרוב מה שנשא מן החטאים מטמא מי שנגע בו".

הרמב"ם בדברים אלו, עוסק בשתי שאלות: מפני מה פרה אדומה נקראת 'חטאת' - "למי נדה חטאת הוא"³, ומדוע נטמאים בגדי העוסק בה.

ומשיב הרמב"ם, שהפרה נקראת חטאת, כיון שהיא נושאת עונו של הנטמא, כמו שהציץ מרצה על הטומאה.

הקושי בדברי הרמב"ם

ולכאורה הדברים אינם מובנים, הרי מה שהציץ מרצה על הטומאה, בדברים שהציץ מרצה עליהם, היינו למי שעבר וחטא בטומאה, כמו מבואר ברמב"ם בהלכות ביאת מקדש⁴:

"כהן שעבד ואחר כך נודע שהיה טמא, אם היא טומאה ידועה - כל הקרבנות שהקריב פסולין, שהרי

מת, נעוץ בסילוק המיתה מיסודה, בהעלאת העולם מעומק חטאו, מחטא הארץ ומקטרוג הלבנה, מנפילת התיאוריה העולמית ביסוד מציאותה, מהנמכת האידיאל העולמי במציאות, מה שהכשיר את החטא האנושי וכל הצרות הרבות הבאות ממנו".

מִרְן הֶרֶב עוֹמֵד עַל כֶּךְ, שֶׁאֵנּוּ נוֹלְדֵנוּ לְעוֹלָם, שֶׁכֶּבֶר שִׁקוּעַ בְּנִפְיֵלָה. עוֹד לִפְנֵי שְׁעֵשִׂינוּ מִשְׁהוּ בְּעֶצְמֵנוּ, הָעוֹלָם כֶּבֶר אַחֲרֵי 'חֲטָא הָאֶרֶץ' וְאַחֲרֵי 'קִטְרוּג הֶלְבְּנָה'. גַּם בְּלִי לְהַבִּין לְמָה בְּדִיּוֹק הַכוּוֹנָה ב'חֲטָאִים' אֵלּוּ, שֶׁקִּדְמוּ לְבִרְיַת הָאָדָם, הַמְשַׁמְעוֹת הַבְּסִיסִית שֶׁל 'חֲטָאִים' אֵלּוּ, הִיא שֶׁמֵרָשׁ הִיגְעֵנוּ לְעוֹלָם שִׁישׁ בּוֹ קִלְקוּלִים, שֶׁאֵינּוּ מִתְנַהֵל כְּפִי שִׁיכּוֹל הִיָּה לְהִיּוֹת, עוֹלָם שִׁישׁ בּוֹ אֵת כֹּל הַסִּיבּוֹת שֶׁגַם אֲנַחְנוּ נִחְטָא, שִׁיְהִיָּה מוֹוֹת בְּעוֹלָם.

מִשְׁמַעוֹת הַדְּבַר, הִיא שֶׁגַם אִם אָדָם פְּרִטִי, יִתְאַמֵּץ לְתַקֵּן אֵת עֲצֵמוֹ, לְהַעֲלוֹת אֵת רִצּוֹנוֹ וּמַחֲשׁבוֹתָיו מֵעַל כֹּל הַקִּטְנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם הַקִּיָּים- אֵין בְּכֶךְ בְּכַדִּי לְשִׁנוֹת אֵת הַמְּצִיאוֹת הַכִּלְלִית, שֶׁבָּהּ הָעוֹלָם שִׁקוּעַ, וְלִכֵּן קִבְּלַת תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל הַיְחִיד, דּוֹרֶשֶׁת הַעֲלָמַת עֵין מֵהַמְּצִיאוֹת הַכִּלְלִית, וּמִדַּת חֶסֶד מִיּוֹחַדָּת.

הַשְּׂאִיפָה שֶׁלֵּנוּ הִיא לְהַעֲלוֹת אֵת הָעוֹלָם בְּחִזְרָה לְמַסְלוֹל שֶׁלִּפְנֵי הַנְּפִילָה, לִפְנֵי 'חֲטָא הָאֶרֶץ וְקִטְרוּג הֶלְבְּנָה'. וְזוֹ הַמְּשַׁמְעוֹת שֶׁל 'פְּרָה אֲדוּמָה מְכַפְרָת'- הֵינּוּ שֶׁהִיא פּוֹעֵלֶת לְהַעֲלוֹת אֵת הָעוֹלָם אֶל הַמַּסְלוֹל שֶׁלִּפְנֵי הַחֲטָא, שֶׁלִּפְנֵי שֶׁנִּהְיִיתָ סִיבָה לְהַבִּיא אֵת הַמוֹוֹת לְעוֹלָם, וְלִכֵּן הִיא יִכּוֹלָה לְטַהֵר אֵת הַטּוֹמָאָה שֶׁל הַמוֹוֹת.

לְאוֹר הַבְּנָה זֶה שֶׁל הֶרֶמְב"ם, שֶׁפְּרָה אֲדוּמָה מְכַפְרָת עַל חֲטָא הַכְּנִיסָה לְמִקְדָּשׁ בְּטוֹמָאָה, בִּיָּאֵר הֶרֶמְב"ם שֶׁמוֹבֵן גַּם לְמָה נִטְמָאִים בְּגַדֵי הָעוֹסֵק בְּפְרָה, שֶׁהִרִי הִיא דוּמָה לְשַׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח שֶׁמֵטְמָא אֵת בְּגַדֵי הַמִּשְׁלַח¹¹, בְּגַלֵּל הַחֲטָאִים הַרְבִּים שֶׁהוּא נוֹשֵׂא.

לְמִקְדָּשׁ, כִּיּוֹן שֶׁהִיא מְכַפְרָת עַל הַחֲטָא שֶׁל הַהִיכְנָסוֹת אַחֲרֵי הַיְטַמְאוֹת בְּמַת לְמִקְדָּשׁ. וְלִכֵּן מוֹבֵן הַדִּיּוּמִי שְׁעוֹשֵׂה הֶרֶמְב"ם בֵּין הַכְּפָרָה שֶׁל פְּרָה אֲדוּמָה לְבֵין הַפְּרָה שֶׁל הַצִּיץ וְשֶׁל הַשְּׁעִירִים הַנִּשְׂרָפִים, שֶׁהִרִי הִיא בְּאַמַּת מְכַפְרָת עַל חֲטָא.

אֵלּא שֶׁאִם כֵּן, יֵשׁ לְהַעִיר עַל דְּבָרֵי הֶרֶמְב"ם מֵהַגְמָרָא בְּרִישׁ יוֹמָא⁶, שְׂאוּמֶרֶת: "אֵמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵמַר קְרָא⁷ 'כֹּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צוּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם', 'לַעֲשׂוֹת' אֵלּוּ מַעֲשֵׂה פְרָה, 'לְכַפֵּר' אֵלּוּ מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּיפּוּרִים. בְּשִׁלְמָא כּוֹלִיָּה קְרָא בְּפְרָה לֹא מִתּוֹקָם⁸ - 'לְכַפֵּר' כְּתִיב, וְפְרָה לֹא בַת כְּפָרָה הִיא⁹."

מְבוֹאֵר בְּפִירוּשׁ, שֶׁפְּרָה אֲדוּמָה אֵינָה מְכַפְרָת!

וְנִרְאֵה לּוֹמֵר, שֶׁכּוּוֹנֵת הַגְמָרָא בְּיוֹמָא, שֶׁלֹּא מִצְאָנוּ בְּתוֹרָה לְשׁוֹן כְּפָרָה בְּפְרָה אֲדוּמָה, אֵלּא לְעוֹלָם הַתּוֹרָה תְּתִיחַס לְכַפָּרָה רַק אַחֲרֵי הַחֲטָא. וְמָה שֶׁאֵמַר רַבִּי אִמִּי שֶׁפְּרָה אֲדוּמָה מְכַפְרָת, שֶׁהַכּוּוֹנָה כְּאִמּוֹר לְנִתְיֵנַת כְּפָרָה מֵרָאשׁ, הוּא עַל דֶּרֶךְ הָרַעִיוֹן וְהַדְּרוּשׁ, שֶׁמִּי שֶׁנִּטְמָא בְּמַת לֹא הִיָּה רְאוּי שִׁיכְנַס לְמִקְדָּשׁ לְעוֹלָם, לּוֹלָא שְׁחִידְשָׁה הַתּוֹרָה שִׁישׁ לוֹ תִּקְנָה בְּפְרָה אֲדוּמָה, אֲבָל אֵין זֶה כְּפָרָה בְּמוֹבֵן הַרְגִּיל שֶׁל הַמוֹשֵׁג.

הַסְּבֵר מִרְן הֶרֶב זַצ"ל

מִרְן הַרְאִי"ה קוֹק זַצ"ל בְּסִפְרֵי אִוְרוֹת¹⁰ מְזַכִּיר אֵת הַגְמָרָא בְּמוֹעֵד קֶטָן, שֶׁפְּרָה אֲדוּמָה 'מְכַפְרָת', וּמִפְּרֵשׁ גַּם הוּא עַל דֶּרֶךְ הֶרֶמְב"ם שֶׁהַכּוּוֹנָה לְכַפָּרָה עַל חֲטָא שֶׁקְשׁוֹר לְטוֹמָאָה, אֵפֶךְ בְּאוֹפֵן שׁוֹנֵה. וְזוֹ לְשׁוֹן הֶרֶב:

"כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֶפֶת לְתִיקוֹן הָעוֹלָם בְּכֹל מִילּוּאוֹ, לְסִלִּיחָה מְקוֹרִית מִטְהַרְת, שְׁבָאָה לֹא רַק מִישׁוּעַת נִפְשׁ הָאָדָם וְהַטְּבַת רִצּוֹנוֹ מִצַּד עֲצֵמוֹ, - שְׁבָזָה צְרִיכִים לְהִפְגֵּשׁ בּוֹיְתוֹר וּמִידַת חֶסֶד מִיּוֹחַדָּה, בְּלֹא הַתְּכַלְלוֹת עִם הַמִּידוֹת כּוֹלֵן וּבְלֹא שִׁיקוּל שֶׁל עַז צַדֵּק וּמִשְׁפָּט - כִּי אִם תִּיקוֹן כּוֹלֵל לְסִיבַת הַחֲטָאִים. חֵק הַטְהַרָה, הַעֲבֵרַת רוּחַ הַטּוֹמָאָה עַל יְדֵי שְׁמוֹ שֶׁל מִשִּׁיחַ שֶׁקִּדְּם לְעוֹלָם, 'פְּרָה אֲדוּמָה מְכַפְרָת' וְהִיא מִטְהַרַת מִטּוֹמָאָה

11 ויקרא ט"ז, כ"ו. וברמב"ם בהלכות פרה אדומה ה, ד.

6 ב.

7 ויקרא ח, ל"ד.

8 כלומר: מובן שאי אפשר להסביר שכל הפסוק, גם

המילה 'לעשות' וגם המילה 'לכפר', מדברות על פרה אדומה.

9 כלומר: את המילה 'לכפר' ודאי אי אפשר להסביר

כמתייחסת לפרה אדומה, שהרי פרה אדומה איננה מכפרת.

10 ישראל ותחייתו י.